

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**МАТЕРІАЛИ
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(5 листопада 2024 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 4
5 листопада 2024 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2024 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (5 листопада 2024 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2024. Вип. IV. 301 с.

Організаційний комітет:

Богущ А. М.	— дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
Бабчук О. Г.	— кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
Кавиліна Г. К.	— кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
Булгакова О.Ю.	— доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
Левицька М.І.	— методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Технічне редагування матеріалів збірника — О.І. Кисельова.

<i>Новікова Н. В.</i> Психологічна характеристика міжособистісних стосунків дітей дошкільного віку.....	86
<i>Сторож В. В., Набухотна Н. М.</i> Педагогічні умови для розвитку навичок подолання агресивних проявів у дітей старшого дошкільного віку.....	92
<i>Плачкова К. М.</i> Розвиток адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.....	97
<i>Шевченко С. О.</i> Інтелектуальна готовність дитини до школи.....	105

Розділ II. Інноваційні методи та технології у просторі дошкільної освіти

<i>Булгакова О. Ю., Алексеенко В. В.</i> Ігрова технологія як сучасний засіб розумового виховання дошкільників.....	111
<i>Булгакова О. Ю., Балаклеїцев О. О.</i> Наукові уявлення про розвиток творчих здібностей дітей у психолого-педагогічній літературі.....	115
<i>Булгакова О. Ю., Бойчук О. С.</i> Концепція емоційної сфери: теоретичний аналіз різних авторських підходів.....	122
<i>Булгакова О. Ю., Львов В. Ю.</i> Роль казкотерапії в розвитку емоційної сфери дошкільників: науково-практичний аспект.....	127
<i>Валлер К. М.</i> Освітньо-виховний потенціал природи у розвитку дітей від 2-4 років (на прикладі швейцарського лісового дитячого садка КлеверКідз).....	133
<i>Ковиліна В. Г., Довбиш М.-Н. О.</i> Інноваційні методи як засіб естетичного розвитку в закладах дошкільної освіти.....	143
<i>Кримова Н. О., Салагор О. С.</i> Педагогічні умови формування соціальної компетентності дошкільників в умовах дистанційного навчання.....	149
<i>Найда Р. Г., Димитрова К. І.</i> Впровадження педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у сучасну дошкільну освіту: перспективи та виклики.....	155

ки. 2016. № 1 (72). С. 51-56.

3. Гавриш Н. В. Інформаційно-ігрова технологія як засіб активізації інтелектуальних та мовленнєвих дій дошкільників. *Українсько-польські студії* : актуальні проблеми педагогічної теорії та практики. 2015. С. 21-25.

4. Піроженко Т. О. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік. Київ : Генеза. 2016. 88 с.

5. Савченко Л. Л. Інтелектуальний розвиток дітей старшого дошкільного віку як складник розумового розвитку. *Педагогічні науки : реалії та перспективи*. 2019. № 71. С. 221-224.

6. Сердюк І. К. Деякі аспекти використання ігрових технологій у роботі з дітьми дошкільного віку. *InterConf*. 2020. № 1 (34). С. 208-212.

7. Чекстере О. Ю. Наслідки заміни ігрової діяльності дітей іграми у віртуальному просторі. *Психологічна газета*. 2015. №1. С. 10-14.

НАУКОВІ УЯВЛЕННЯ ПРО РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

**Д.психол.н., проф. О. Ю. Булгакова
Магістрант О. О. Балаклєйцев**

В українській мові існує велика кількість слів, пов'язаних з поняттям «творчість». У словнику української мови знаходимо: «Діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей» [11].

За визначенням філософського словника, «творчість – продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи творчості притаманні людській діяльності взагалі, але як окремий різновид діяльності творчість характеризується продукуванням нових

результатів» [14].

У науковій літературі творчість розуміється різними авторами по-різному. Сутність творчого процесу дослідники розуміють як створення нового продукту з допомогою дії (К. Роджерс) [3] або як «діяльність людини по перетворенню насправді (як природної, так і соціальної), що завершується створенням нового оригінального продукту; процес конструктивних перетворень інформації та творення інноваційних результатів, суб'єктивно та об'єктивно значущих» [9].

Л. Виготський пише: «Творчою діяльністю ми називаємо таку діяльність людини, яка створює щось нове, чи все одно буде це створене творчою діяльністю якоюсь річчю зовнішнього світу або відомим побудовою розуму чи почуття, що живе і виявляється тільки в самій людині» [8]. Основою творчої діяльності Л. Виготський вважає уяву.

Як бачимо, у більшості визначень творчість описується як діяльність, спрямована на отримання чогось нового, оригінального, і у зв'язку з цим провідним показником творчості є новизна його результату (пристрій, ідея, картина, фільм тощо).

Не менш дискусійним у психології є поняття здібностей. Вчені підходять для його визначення по-різному. При особистісно-діяльнісному підході здібності розуміються як властивості (або комплекс властивостей) особистості, які впливають на ефективність діяльності. Зокрема, за думкою Б. Теплова, «здібностями називаються такі індивідуальні особливості, які є умовами успішного виконання якоїсь однієї чи кількох діяльностей» [6]. У той самий час, знання та вміння вчених не включав у поняття здібностей.

Автор робить акцент на трьох ознаках здібностей, які стали основою визначення, частіше всього використовуваного спеціалістами: 1) здібності – це індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої; 2) лише ті особливості, які мають відношення до успішності виконання діяльності або кількох діяльностей;

З) здібності не зводяться до знань, умінь і навичок, які вже вироблені в людини, хоч і зумовлюють легкість та швидкість їх придбання. За словами вченого, здібності не тільки виявляються, а й розвиваються у діяльності.

Незважаючи на деякі відмінності у визначеннях всі дослідники єдині в тому, що природа здібностей полягає в анатомо-фізіологічних особливостях, фундаментом природного розвитку здібностей виступають пізнавальні процеси (функціональні компоненти), механізмами соціокультурного розвитку є узагальнені способи дії (операційні компоненти). Можливості дослідники розглядають як особливу форму людської діяльності [1].

Темп, легкість засвоєння та швидкість просування у певній галузі людської діяльності можуть бути як показники здібностей у процесі їх розвитку. Людина не народжується, маючи здатність до тієї чи іншої діяльності. Лише задатки, що становлять природну основу розвитку здібностей, можуть бути вродженими.

Здібності як виявляються у діяльності, так й створюються у цій діяльності. Вони завжди є результатом розвитку. За своєю природою, «здатність – це поняття динамічне, воно може існувати тільки в русі, в розвитку» [12].

Відзначаються два рівні розвитку здібностей: репродуктивний та творчий. Перебуваючи на репродуктивному рівні розвитку здібностей, людина показує високу здатність до оволодіння вмінням, освоєння знання, здійснення діяльності за запропонованим зразком. Набутий особистістю досвід має йому суб'єктивну новизну, але об'єктивно немає характером нового. На творчому рівні розвитку здібностей людина творить нове, оригінальне. «Переходити» з одного рівня на іншу людину здатний у процесі діяльності, оволодіння знаннями та вміннями [10].

Є. Торранс першим виявив цікаву закономірність: максимальні значення творчого мислення припадають на 6 років, при вступі до школи цей параметр дещо знижується, потім

знову підйом, різке падіння в 4-му класі і знову поступове зростання [7].

Х. Гарднер вважає, що крива розвитку творчих здібностей дітей та підлітків має U-подібну форму зі зниженням у початкових класах. Причини підйому креативності у старшому дошкільному віці та її зниження у молодшому шкільному віці дослідник вбачає у наступному. У віці від двох до семи років дитина освоює різноманітні символічні системи культури. Засвоївши їх досить добре в 5-6 річному віці, він починає, ніби грати з ними, будуючи різні конфігурації, так само, як він грає з предметами або словами. Як результат, з'являється безліч дитячих малюнків, влучних метафор, які дивують часом дорослих. Але з вступом до школи дитина поступово підкоряється жорстким правилам, зрештою перестав експериментувати із символічними системами. З цього часу починається зниження спонтанної творчої активності. Вона підвищується знову у старших класах, але вже на іншій когнітивній основі [13].

Встановлено, що розвиток креативності відбувається щонайменше у дві фази. У першій фазі розвивається «первинна» креативність як загальна творча здатність, неспеціалізована до певної сфери життєдіяльності. Сензитивний період розвитку первинної креативності – 3-5 років. У цей час механізм формування креативності полягає у наслідуванні значущого дорослого як креативного зразка. Найяскравіше у цьому віці проявляється художня та літературна творчість дітей. Діти дошкільного віку масово виявляють креативність, яка відображає природну поведінку дитини, не пов'язану з подоланням поки що несформованих стереотипів.

У другій фазі (13–20 років) утворюється «спеціалізована» креативність, тобто. здатність до творчості у конкретній сфері діяльності як альтернатива і доповнення «первинної», недиференційованої креативності.

У дослідженнях В. Тютюнника доведено, що здатність та потреба творчості з'являються вже у п'ять років. Вчений

дійшов висновку, що основним чинником розвитку є зміст взаємовідносин дитини з дорослим [1].

Багато фахівців вважають основною особливістю творчо обдарованої дитини оригінальність її мислення. Ця особливість відображається у всіх видах діяльності, у поведінці та мисленні дитини, у спілкуванні з однолітками та дорослими. Оригінальність (або її відсутність) наочно проявляється у характері та тематиці самостійних малюнків, вигаданих історій, конструювання та інші результати діяльності дітей [2].

Навички та вміння, що сприяють освоєнню дітьми зовнішнього середовища, аналізу властивостей, предметів та явищ та впливу на них для зміни, активно формуються та розвиваються у віці 4-6 років.

Цей рівень розумового розвитку узгоджується з наочно-дієвою формою мислення. Він є підготовчим етапом у розвитку індивідуальних особливостей особистості, які визначають рівень творчих здібностей.

Проте, описуючи творчу діяльність дітей дошкільного віку, педагоги та психологи звертають увагу на її специфічність. Так, суб'єктивно дитина постійно відкриває щось нове, проте більшість компонентів творчості у цьому віці тільки починає розвиватися.

У роботах з проблем розвитку творчості дітей автори зазначають, що у дитини дошкільного віку проявляється низка особливостей, що відрізняють його як творця. Це вміння проявляти активність та ініціативу, застосовуючи освоєні раніше прийоми роботи стосовно нового змісту, виявлення оригінальних способів вирішення поставлених завдань, використання різних видів перетворень тощо [8].

У виконавських видах діяльності (малюванні, співі, танцях, іграх-драматизаціях) розвиток здатності до творчості проходить шлях від наслідування дорослого до самостійного перенесення набутого досвіду у повсякденну діяльність, а потім і до творчої ініціативи [11].

Встановлено, що основа творчої діяльності – це уява,

тобто. психічний процес, що полягає у створенні образів предметів та явищ, заснованих на результатах їх сприйняття та осмислення.

На думку Т. Рібо, в нормі уява виникає у трирічних дітей, зберігається активним у дитинстві, підлітковому віці та юності, а в дорослому стані залишається у деяких особливо обдарованих людей. З віком більшість людей входить у прозу буденного життя. Проте їхня уява не втрачається зовсім, але з'являється зараз уже несподівано, в якихось окремих життєвих обставин [5].

Вперше уява починає проявлятися в другій половині третього року життя, в цей час дитина вчиться діяти з уявними предметами у ситуації. У ранньому дитинстві, на першому етапі розвитку, воно носить пасивний характер, що відтворює – дитина йде від дії до думки. У дитини четвертого року життя з'являється здатність йти від думки до дії, її уява стає цілеспрямованим. Для другого етапу розвитку уяви, що припадає на середній та початок старшого дошкільного віку, характерно ступінчасте планування. Здібністю до цілісного планування своєї діяльності дитина опановує третьому етапі. Він передбачає досить високий рівень розвитку уяви. Дошкільник здатний користуватися різними прийомами під час створення образів, зокрема комбінуванням раніше засвоєних уявлень, і навіть їх перетворенням [9].

Таким чином, творчі здібності дітей дошкільного віку – це ті індивідуально-психологічні особливості, які дозволяють дитині легко, швидко та якісно опановувати способами творчих дій та успішно справлятися з ними. Більшість дослідників вважає, що дошкільний вік є сензитивним у розвитку творчих здібностей.

Творчість дитини принципово відрізняється від творчості дорослої. Дитина відкриває щось нове суб'єктивно, головним результатом його творчої діяльності є не те, що створено руками, а творення своєї особистості. У дитини дошкільного віку проявляється ряд особливостей, що відрізняють

його як митця. Це вміння проявляти активність та ініціативу, застосовуючи освоєні раніше прийоми роботи стосовно нового змісту, виявлення оригінальних способів вирішення поставлених завдань, використання різних видів перетворень тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барко В. І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини? Київ : Україна, 1991. 76 с.

2. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с.

3. Бочкарьова Н. С. Гуманістичний характер цінностей у педагогічній системі К. Роджерса. Науковий вісник Донбасу. 2011. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_3_3.

4. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид. Київ: Академвидав, 2009. 616 с.

5. Дрозденко К.С. Здібності. Загальна психологія в таблицах і схемах: Навч. посібник для студ. вузів. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 304 с.

6. Корольчук В.І., Осьодло М.С. Психодіагностика здібностей. Психодіагностика. Київ: Ельга. Ніка-Центр, 2004. 400 с.

7. Ліфарева Н.В. Психологія особистості: навч. посібник для студ. вузів. Київ: ДУЕП, 2003. 240 с.

8. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 127 с.

9. Сисоєва С.О. Соціальні, психологічні та педагогічні підходи до визначення творчої особистості. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / за ред. Н. В. Гузій ; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С.23-56

10. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова

думка, 1970-1980.

11. Слюсаренко Н. В. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання. *Педагогічний альманах : зб. наук. праць* / редкол. : В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. Вип. 18. С. 32-37.

12. Титаренко К.В. Напрямки формування художньо-творчих здібностей майбутніх вчителів технологій. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка: збірник*. Чернігів: ЧДПУ, 2010. Вип. 80. С. 91-94.

13. Ткаченко О. А. Основи самостійного вивчення курсу «Психологія»: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Хореографія». Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ КНУ ТОВ ВВП «Інтерсервіс», 2015. 244 с.

14. Філософський енциклопедичний словник. URL: <http://slovedia.org.ua/104/53410/1085442.html>

КОНЦЕПЦІЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РІЗНИХ АВТОРСЬКИХ ПІДХОДІВ

**Д.психол.н., проф. О. Ю. Булгакова
Магістрант О. С. Бойчук**

Емоційна сфера людини є багатогранним процесом гуманітарних (у тому числі психолого-педагогічних) і медичних досліджень.

Історично у вітчизняній та зарубіжній психології проблемі емоцій приділялася досить велика увага. У науковій літературі емоції сприймаються як: адаптивні механізми [5]; ядро особистості, з допомогою якого здійснюється контроль [7]. Позначено роль емоцій у взаємному регулюванні поведінки [8].

За теорією Р. Бар-Она «емоційний інтелект» включає в